

tum wraz z bibliografią (która zawiera wybrane pozycje, głównie te przydatne autorowi w trakcie pracy nad książką).

Papież i generał powinien dotrzeć do szerokiego kręgu czytelników, zarówno ze względu na swój obiektywny charakter, jak i na znakomitą formę opowieści oraz stronę ilustracyjną.

Zwracam również uwagę na jej przydatność w dydaktyce akademickiej. Jestem przekonany, że mogłaby pobudzić do refleksji niejednego z obecnych i przyszłych badaczy dziejów Polski z przełomu XX i XXI stulecia.

Marceli Kosman

Ignacy S. Fiut

Współczesne transformacje medialne

Prasa bezpłatna, nowe media i etyka

Wydawnictwo Aureus, Kraków 2015, 228 s., ISBN978-83-60741-83-2

O mawiana książka jest kolejną medioznawczą pozycją w bogatym dorobku znanego i cenionego krakowskiego naukowca i pisarza prof. dr. hab. Ignacego Stanisława Fiuta. Od lat związany z Akademią Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica, gdzie kieruje Katedrą Kulturoznawstwa i Filozofii, prof. Fiut ma na swoim koncie liczne artykuły i książki z zakresu filozofii, literatury i kultury. Równie imponująco przedstawia się jego twórczość medioznawcza. Wśród podejmowanych przez niego tematów znalazły się m.in. prasa bezpłatna, analiza zawartości, nowe media, teorie komunikowania masowego. Swoje teksty prof. Fiut publikował w najważniejszych czasopismach medioznawczych w Polsce, na czele z „Zeszytami Prasoznawczymi” i „Studiami Medioznawczymi”.

Współczesne transformacje medialne to swego rodzaju podsumowanie medioznawczych zainteresowań prof. Fiuta. Książka, która

ukazała się pod koniec 2015 r. zawiera bowiem teksty już wcześniej opublikowane w różnych czasopismach. Praca – jak przyznaje we wstępie sam autor – „powstawała systematycznie przez prawie 15 lat”¹. Zamieszczone w niej dwanaście artykułów zostało pogrupowanych w trzy równe części: *Ewolucja prasy bezpłatnej w Polsce*, *Geneza konwergencji i dywergencji mediów*, *Problemy współczesnej etyki mediów*. Taki podział, przekonuje prof. Fiut, wynika z faktu, że „wszystkie wymienione formy transformacji mediów współczesnych oraz komunikowania się ich odbiorców oraz użytkowników mają niewątpliwie wpływy na zjawiska związane z tradycyjnym funkcjonowaniem aksjosfery ludzi, tj. ich przekonań i postaw estetycznych oraz etycznych”². Zawartość książki uzupełniają bogata bibliografia oraz indeks nazwisk, które stanowią wartościową pomoc w dalszym zgłębianiu tematów poruszonych przez autora.

¹ I.S. Fiut, *Współczesne transformacje medialne. Prasa bezpłatna, nowe media i etyka*, Kraków 2015, s. 7.

² Tamże, s. 8.

Pierwsza część książki przedstawia najważniejsze publikacje autora na temat rozwoju bezpłatnej prasy w Polsce. Profesor Fiut należy do pionierów badających ten segment prasy, który należy do najdynamiczniej rozwijających się w kraju. Prezentację rodzimej prasy bezpłatnej autor rozpoczyna od przedstawienia jej powstania i ewolucji po 1989 r. Obok szkicu historycznego – niezwykle ciekawego, bo odnoszącego się także do okresu sprzed 1989 r. – prof. Fiut omawia w swoim tekście strategiczne modele wydawania darmowych czasopism, budowę polskiego rynku prasy bezpłatnej oraz typologię tego segmentu. Ten rozdział stanowi zwięzłe podsumowanie dotychczasowego stanu badań autora nad prasą bezpłatną. Wypada jedynie żałować, że profesor nie uzupełnił artykułu o nowe informacje, opierając się jedynie na danych sprzed 2010 r. A przecież w ciągu następnych kilku lat zaszły na tym rynku poważne zmiany, m.in. koncentracja prasy lokalnej (w tym także bezpłatnej) w rękach grupy Polska Press czy rozwój nowego typu prasy bezpłatnej (niewymienionego przez prof. Fiuta) – politycznej – wydawanej przez partie polityczne i poszczególnych kandydatów w okresie kampanii wyborczych, a imitującej czasopisma informacyjne.

Dwa kolejne artykuły zostały poświęcone analizie obrazu przemocy i świata w polskiej prasie bezpłatnej. Autor posługuje się analizą zawartości przeprowadzoną na wybranych numerach dwóch popularnych darmowych czasopism: „Metra” oraz „Echa Miasta”. Z obydwoma tekstami powinni zapoznać się nie tylko badacze zajmujący się prasą bezpłatną czy tekstowymi obrazami rzeczywistości, lecz wszyscy, zwłaszcza zaś młodzi medioznawcy, którzy

w swoich badaniach wykorzystują metodę analizy zawartości. Sposób omówienia poszczególnych etapów analizy oraz jej rezultatów może stanowić wzór, jak w pracy naukowej należy stosować samą metodę oraz prezentować jej wyniki. Pierwszą część książki wieńczy artykuł dotyczący migracji prasy bezpłatnej do internetu i jej strategii wydawniczych. Autor analizuje w nim poszczególne czasopisma i grupy czasopism, omawiając powstawanie kolejnych tytułów, ich rozwój oraz zanik, szukając zarazem odpowiedzi na możliwości ich ewolucji w dobie internetu. Dochodzi do trafnego wniosku, że „prasa bezpłatna ze względów ekonomicznych i elastyczności dystrybucji swoich wydawnictw skazana została na nieustanną migrację do komunikacyjnego środowiska internetowego. W środowisku tym ma ona możliwość adekwatnego i ewolucyjnego adaptowania się do zmian sytuacji gospodarczej, wynikającej stąd potrzeby producentów oraz poszukiwania ich potencjalnych konsumentów”³.

W drugiej części, zatytułowanej *Geneza konwergencji i dywergencji mediów*, prof. Fiut podjął szereg problemów teoretycznych. Swoje rozważania rozpoczyna od przybliżenia teorii systemów autopoietycznych Niklasa Luhmanna. Ten artykuł jest syntetycznym, napisanym w przystępnym języku, podsumowaniem myśli niemieckiego socjologa w zakresie mediów i komunikowania, tym ważniejszym, że mimo przetłumaczenia na język polski najważniejszych prac Luhmanna⁴ jego dorobek nadal pozostaje nieco w cieniu amerykańskiego medioznawstwa. Tymczasem jego spostrzeżenia i analizy mogą stanowić równie wartościową inspirację dla badaczy procesu komunikowania, o czym przekonuje prof. Fiut. Jak pisze,

³ I.S. Fiut, *Migracja prasy bezpłatnej do Internetu i jej strategii wydawnicze* [w:] I.S. Fiut, *Współczesne transformacje...*, dz. cyt., s. 81.

⁴ N. Luhmann, *Teoria polityczna państwa bezpieczeństwa socjalnego*, Warszawa 1994; tenże, *Funkcja religii*, Kraków 1998; tenże, *Realność mediów masowych*, Wrocław 2009; tenże, *Semantyka miłości. O kodowaniu intymności*, Warszawa 2003; tenże, *Systemy społeczne. Zarys ogólnej teorii*, Kraków 2007.

teoria systemów autopojetycznych Luhmanna koncentruje się wokół tezy, że „komunikacja jako system jest pierwotniejsza i bardziej ogólna od komunikacji ludzkiej oraz medialnej i za jej przyczyną powstała, tworzy się i ewoluuje w całość tego systemu, w którym między ludźmi i przy pomocy szeroko rozumianych mediów dochodzi do skutku”⁵. W dalszej części swojego artykułu prof. Fiut analizuje, jak powyższe założenie wpływa na procesy i formy komunikacyjne, poświęcając ostatnią część swoich rozważań na komunikację kodami miłosnymi.

Drugi w tej części artykuł przybliży dobrze już znane pojęcia konwergencji i dywergencji mediów. Niemniej warto pochylić się nad rozważaniami autora nad obydwoma procesami, tym bardziej, że uwzględnił w nich szereg często pomijanych, lecz ważnych dla zrozumienia konwergencji i dywergencji problemów, jak np. determinizm technologiczny, stronniczość mediów czy w końcu rolę ludzkich zmysłów w procesie komunikacyjnym. Kolejny tekst autor poświęcił zastosowaniu teorii terażniejszości Lwa Manovicha w badaniu komunikowania nowomediowego. Samego Manovicha nie trzeba przedstawiać, bowiem należy on do wiodących badaczy nowych mediów, a jego książka *Język nowych mediów* zdobyła rozgłos na całym świecie, w tym również w Polsce⁶. Słusznie zauważa prof. Fiut, że zawarta w niej teoria terażniejszości „obejmuje wszystkie zjawiska związane z komunikowaniem masowym przeniesionym do sieci i przez nią, przy pomocy jej użytkowników, rozprzestrzesianym na skalę masową w wymiarze globalnym głównie przy pomocy nowych mediów”⁷. Tekst stanowi cie-

kawę wprowadzenie do teorii Manovicha, a razem jej twórcze wyjaśnienie, dlatego warto się z nim zapoznać przed sięgnięciem po pracę rosyjskiego naukowca. Ostatni w tej części artykuł nosi tytuł *Wpływ gier komputerowych na konwergencję odbioru przekazu*. Rozważania na temat gier oraz ich roli w konwergencji i dywergencji przekazów medialnych stały się dla autora pretekstem do podjęcia szeregu innych tematów, m.in. teorii Paula Levinsona⁸, modeli rozwoju społeczeństwa informacyjnego na świecie, specyfiki publiczności gier i metod ich badania, czy koncepcji gier i ich typologizacji zaproponowanej przez Rogera Cailloisa⁹. Niezwykle ciekawe są tutaj spostrzeżenia prof. Fiuta na temat przyszłych pokoleń dziennikarzy i odbiorców postrzegających rzeczywistość przez pryzmat „logiki gier”.

W ostatniej części znalazły się artykuły dotyczące problemów współczesnej etyki mediów. Można je odbierać jako dopełnienie tematów podejmowanych w dwóch pierwszych częściach omawianej książki. Autor pisze więc o wpływie medialnej „spirali ujadania i jazgotu” na możliwość zbudowania dialogu społecznego, idei etyki publiczności mediów, odpowiedzialności medialnej w perspektywie etyki growej oraz o mechanizmie „kozła ofiarnego” i jego relacji z etyką medialną. W tym ostatnim prof. Fiut nawiązuje do znanej koncepcji René Girarda zakładającego, że w warunkach kryzysowych następują prześladowania jednostek lub całych grup uznanych za inne, a których ukaranie ma mieć moc oczyszczającą¹⁰. Chociaż francuski filozof opisał ten mechanizm na przykładzie społeczeństw antycznych i średniowiecznych, zdaniem prof. Fiuta ma on także zastosowanie obecnie, a jedną z jego sił

⁵ I.S. Fiut, *Współczesne transformacje...*, dz. cyt., s. 85.

⁶ L. Manovich, *Język nowych mediów*, Warszawa 2006.

⁷ I.S. Fiut, *Współczesne transformacje...*, dz. cyt., s. 117.

⁸ P. Levinson, *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa 1999.

⁹ R. Caillois, *Gry i ludzie*, Warszawa 1997.

¹⁰ R. Girard, *Kozioł ofiarny*, Łódź 1991.

sprawczych stanowią współczesne media. „Między dziennikarzami i mediami oraz publicznością – pisze – zawiązuje się więc owa »zła wzajemność przesycona mową nienawiści«¹¹. Dowodów na słusność powyższego twierdzenia nie trzeba długo szukać, wystarczy przyjrzeć się polskiej debacie na temat imigrantów i uchodźców z Bliskiego Wschodu.

Współczesne transformacje medialne to godny uwagi zbiór tekstów jednego z ciekawych polskich badaczy mediów. Artykuły zamieszczone w książce dokumentują nie tylko

różnorodne problemy związane z rozwojem i funkcjonowaniem mediów w Polsce i na świecie, ale także wielostronne zainteresowania samego autora, łączącego w swoim warsztacie naukowym niezwykłą staranność metodologiczną z dokładnością opisu i umiejętnością umieszczenia swoich badań w szerszym kontekście. I chociaż niektóre z tekstów straciły nieco na aktualności, to z powyższych względów warto się jednak z nimi zapoznać.

Krzysztof Wasilewski

Krzysztof Stępnik

Henryk Sienkiewicz

Studia z mikrobiografiki prasowej

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, 280 s.,

ISBN 978-83-7784-782-4

Czy analiza zawartości oraz analiza treści prasy mogą być narzędziami poręcznymi w uprawianiu biografistyki? Krzysztof Stępnik w monografii poświęconej Henrykowi Sienkiewiczowi dowodzi skuteczności użycia tych podstawowych metod medioznawczych i proponuje własną odmianę postępowania badawczego, opatrując je nazwą *mikrobiografiki prasowej*. Oryginalna metoda może wzbudzić zainteresowanie reprezentantów kilku dyscyplin naukowych, w tym przede wszystkim badaczy literatury oraz mediów, a po teoretycznym dopracowaniu być w przyszłości produktywnym sposobem rekonstrukcji obrazu świata utrwalonego w przekazach prasowych.

Lektura obszernego tomu przekonuje, że intencją autora jest nie tyle stworzenie kolejnej biografii twórcy *Trylogii* (książki wpisującej się datą wydania w obfite cykle okolicznościowych hołdów składanych pisarzowi w Roku Henryka Sienkiewicza), ile jest nią prezentacja nowego projektu metodologicznego. Stępnik odsłania ten zamysł w *Zakończeniu*, gdy z nadzieją pisze, że jego praca mogłaby być źródłem zwrotu medioznawczego w historii literatury. Nie zostało to nigdzie sformułowane w taki sposób, lecz można wnioskować, że chodzi o propozycję adaptacji różnorodnych perspektyw teoretycznych nauk o mediach do współczesnego literaturoznawstwa, dyscypliny od blisko

¹¹ I.S. Fiut, *Współczesne transformacje...*, dz. cyt., s. 184.